

IZ GALERIJE LOŠKIH ORIGINALOV

V Loki, ki spada med najstarejša slovenska mesta in ima v vsakem pogledu bogato tradicijo, so živeli v vseh časih tudi originalni ljudje, izraziti tipi, k so dajali mestu prav svojstven značaj in posebno podobo.

Po svojem zanimanju in delu zelo originalen Ločan je bil kanonik Ivan Sušnik, rojen prav v mestu. O njem bi lahko na kratko rekli, da je bil pravi vseznal in polihistor. Zanimale so ga predvsem razne vede iz prirodopisja in pa najrazličnejše gospodarsko tehnološke panoge. Ko je bil še župnik v Selcih, je svetoval in pomagal tamošnjim gospodarjem, da so si postavili boljše lesne žage, kakor so bile stare, malovredne venecijanke. Ker je bil v tistih časih v Loki en sam zdravnik za obsežno področje obeh dolin ter celega Sorškega polja in so bile tudi prometne razmere naravnost obupne, saj ni bilo ne avtobusov ne avtomobilov, je Ivan Sušnik v mnogih primerih nadomeščal tudi zdravnika. Imel je stalno pri roki najvažnejše pripomočke in zdravila, da bi mogel v sili hitro pomagati. Nekoč je nekemu kmetu tako nesrečno padla nanj kosa, da mu je skoraj popolnoma odrezala nos. Stvar je bila zelo nujna. Ivan Sušnik ni pomišljal in brez obotavljanja se je lotil operacije. Odrezani nos je spretno prišil, in kar je posebno važno, vso operacijo je izvršil popolnoma aseptično.

Veliko veselje je imel z urami, tako s stenskimi kakor z ročnimi in ravnal je z njimi zelo skrbno in previdno. Na mar pa mu niso bile samo lastne, ampak tudi za ure drugih se je brugal, če se mu je zdelo važno in potrebno. Ko je prišel nekoč na pošto v Ljubljani, je videl pri okencu, kjer je imel opraviti, kako uradnica brezskrbno žigosa in udarja z žigom po pošiljkah. Žigosala in zbijala pa je z desno roko, ki je imela na njej pripeto lepo zapestno uro. Nekaj časa jo je Sušnik opazoval, potem pa ji je obzirno rekel: »Gospodična, veste, kaj vam svetujem. Pripnite si uro na levo roko, kajti to zbijanje z roko, na kateri imate uro, ji bo prej ali slej gotovo škodovalo.« Gospodična se hvaležno nasmehne, ko pa je prišel kanonik drugič k tistemu okencu, je gospodična že imela uro na levi roki.

Ivan Sušnik je preučeval predvsem prirodopisne vede, od botanike do zvezdoslovja, zbiral mahove, lišaje in praproti, mikroskopsko fiksiral in barval razne bakterije, izdeloval prereze in druge mikroskopske preparate.

Prav posebno ga je veselilo zvezdoslovje. Vsako leto je priredil za Družinsko pratiko in za koledar Mohorjeve družbe pregled luninih in sončnih sprememb ter drugih astronomskih pojavov. Ko je 18. maja 1910 šel Hallejev komet mimo Zemlje, je prepotoval domala vso Slovenijo in povsod predaval o tem zanimivem vesoljskem pojavu. Dne 25. januarja 1938 so prebivalci Ljubljane in vse Gorenjske občudovali v smeri proti Kamniškim planinam izredno svetlo-

bo. Vse severno obzorje je čudovito žarelo, česar si ljudje niso znali razlagati. Mnogi so mislili, da mora biti v vznožju gora velik požar. To žarenje se je videlo tudi drugod po Sloveniji, zlasti na Štajerskem. Vendar ni bilo o kakem požaru nikakega poročila. Takoj naslednji dan je Ivan Sušnik pojasnil v Slovincu, da je to, kar je bilo videti prejšnjo noč, severni ali polarni sij, ki je v naših zemljepisnih širinah zelo redek pojav. Dostavil je še približno naslednje pojasnilo: Severni ali polarni sij se pogosto in neprimerno lepše vidi onstran od tečajnika (66,5° severne širine). Najprej se pojavi krogov odsek s približno širino in svetlobo polne lune. Iz tega krogovega odseka začnejo čez nekaj časa bliskovito švigati v različnih smereh proti zenitu svetli trakovi bele do krvavo-rdeče barve. To blisku podobno šviganje svetlobnih trakov in prelivanje barv iz ene v drugo, kar traja eno uro ali tudi več, ustvari edinstveno svetlobno igro, ki nudi gledalcu čudovito doživetje. V naših zemljepisnih širinah pa je polarni sij le medel odsev polarnega sija, kakršen je viden v bližini severnega tečaja.

Ta zelo redek pojav polarnega sija v naših krajih pa si je ljudstvo tudi drugače tolmačilo. Romantike željna ljudska duša je kmalu našla razlago za ta izredni pojav. Rekli so, da to žarenje, ki se sicer nikoli ne vidi in ni videlo, ni samo naraven pojav, ampak izraz in kazalec usode, ki da napoveduje čase izrednih, neobičajnih strahot. Tovrstni razlagalci pravijo še danes, da je njihova tuborna napoved doživela jasno potrdilo v dogodkih samih, ki so kmalu sledili. Še isto leto (1938) si je Hitler podjarmil Češkoslovaško in začel se je strahoviti bojni ples, čigar posledice še danes niso povsem odstranjene.

Ivan Sušnik je bil tudi navdušen planinec ali gorohodec (ta izraz je vpeljal prof. Josip Wester). Na Triglavu je bil več kot tridesetkrat, večkrat v družbi Jakoba Aljaža in Janeza Ev. Kreka. Drugih visokih vrhov ni obiskoval, menda zato, ker je bil vedno močno zaposlen in si ni mogel privoščiti, da bi žrtvoval za to razvedrilo še več dragocenega časa.

Zelo zaveden in navdušen Ločan je bil tudi vseučiliški profesor dr. Franc Jesenko. Rojen je bil v Loki kot potomec stare meščanske rodbine v Karlovcu. Več let je deloval na švedski univerzi v Upsali. Leta 1920 pa mu je bilo ponudeno mesto rednega profesorja na pravkar ustanovljeni univerzi v Ljubljani. In tako se je dr. Jesenko uvrstil med prve znanstvenike in pedagoge ljubljanske univerze. V botaniki in rastlinski selekciji je prof. Jesenko med drugimi vprašanji posebno intenzivno preučeval zakone dedovanja Gregorja Mendla, poglavja rastlinske selekcije, ki ga kratko imenujemo mendelizem. Viden plod njegovih znanstvenih prizadevanj je bil križanec pšenice in rži. Ta križanec je v teoretično-znanstvenem oziru zelo važen in zanimiv in je zbudil v krogih botanikov in selekcionarjev veliko pozornost.

Pri Ločanih je bil Jesenko posebno priljubljen in spoštovan, ker je bil zelo navezan in kar ponosen na svoje rodno mesto in se je vedno rad udeleževal raznih domačih svečanosti in prireditev. Tudi kot odličen pevec je vedno, zlasti ob slovesnih prilikah z veseljem sodeloval. Prav ta njegova osebna nota nas povsem opravičuje, da ga cenimo ne samo kot znanstvenika, ampak tudi kot pristnega loškega domačina.

Še neko zanimivo okolnost velja omeniti pri našem rojaku Jesenku, ker je v zvezi s slovensko kulturno zgodovino. Jesenko je bil namreč v mladih letih, ko je študiral na Dunaju, instruktor Milana Stritarja, sina slovenskega pesnika in pisatelja Josipa Stritarja. Poleti 1896 je bil Milan, Stritarjev sin, na počitnicah pri Jesenkovi v Karlovcu.¹ Jesenko je prijatelja Milana vodil na izlete

v Postojnsko jamo, na Bled, v Bohinj, Novo mesto in k Cerkniaškemu jezeru in ga tako seznanjal z značilnostmi in lepotami domovine njegovega očeta. Iz ohranjenih pisem² je razvidno, kako skrbno se je oče zanimal za sina na počitnicah. V njih — seveda nemško pisanih — mu je dajal nasvete, kako naj pazi nase in na svoje zdravje. Med drugim mu je npr. napisal: »Upam, da so te Jesenkovi prijazno sprejeli; kar store zate, jim bomo že skušali povrniti.« Sin Milan ni znal slovensko, kar je neprijetno občutil med bivanjem v Loki. O tem je tudi v pismu potožil očetu. Stritar mu je na to odgovoril: »Razumem, da je jezik neprijetna ovira, toda upam, da se bo to uneslo. Tvoj prijatelj (v mislih Jesenko) bi seveda pri tem lahko marsikaj storil, toda nima pravega razumevanja, saj je mlad! Skušaj torej, kolikor mogoče, mimo teh neprijetnosti.« Spet drugič mu je napisal: »Seveda si kakor Ovid daleč od svoje domovine v deželi, katere govorica Ti je tuja.« Jesenko je prijatelja Milana peljal tudi na Visoko k Tavčarjevim. Ko je mladi Stritar pisal o tem izletu očetu, ga je ta v naslednjem pismu vprašal: »Kako si prišel h gospe dr. Tavčarjevi? Po Tvojem opisu ne more biti nobena druga kot žena mojega — največjega sovražnika, advokata dr. T. Sicer se zdi, kakor posnemam iz Tvojega opisa, da to sovraštvo ni vplivalo na sprejem, ki so Ti ga pripravili.« Jesenko je Milana peljal na koncert in veselico, ki jo je akademsko počitniško društvo Sava priredilo 6. septembra 1896 v Škofji Loki, in k odkritju spomenika Janeza in Jurija Šubica v poljanski cerkvi. Mlademu Stritarju to ni bilo všeč. Oče je nato v pismu takole sočustvoval z njim: »Ta od Boga zapuščena Loka! Da se je še ne moreš rešiti! In te nesrečne slovesnosti in društvene veselice. Pa povsod zraven! Lahko si misliva,³ kako Ti je odveč! Potrpi!«

Sinovo nemško vzgojo in razmere v družinskem krogu znamenitega slovenskega pesnika in pisatelja Stritarja je treba pač v precejšnji meri pripisati vplivom zlokobnih sil, ki se pogosto tako nemilo poigrajo s človekom, zlasti če se jim človek mehkega srca, kakršen je bil Stritar, ne zna dovolj odločno upreti.

Milan Stritar je bil v času, ko sem jaz študiral na Dunaju, profesor kemije na Zemljedelski⁴ visoki šoli. Kemijo sta takrat predavala dva profesorja. Prvi je bil stari dvorni svetnik Zeisel, drugi pa Stritar, ki je bil še razmeroma mlad. Moji kolegi, ki so obiskovali Stritarjeva predavanja, so pripovedovali, da je včasih kakemu slovenskemu študentu pri izpitu omenil, da zna tudi on slovensko. Mogoče je res nekoliko razumel, ni pa znal govoriti slovensko. Ob ustanovitvi univerze v Ljubljani leta 1920 so Milanu Stritarju ponudili mesto rednega profesorja za kemijo. Ko je Josip Stritar izvedel o sinu, da hoče vzeti polletni dopust in se zaradi učenja slovenščine preseliti v Ljubljano, kjer bi potem nastopil mesto univerzitetnega profesorja, je tej sinovi nameri odločno nasprotoval in v pismu od 27. 8. 1920 imenoval to početje blaznost, ker je poznal njegovo neznanje slovenščine.

Kot velik ljubitelj prirode je bil Jesenko tudi vnet gorohodec, ki se ni ustrašil niti težjih plezalnih tur. Prav ta vnema za premagovanje težjih vzponov, pa je postala zanj usodna. Ko je plezal po strmi steni Komarče, se je smrtno ponesrečil. To je bilo leta 1932. Pokopali so ga v Stari Loki poleg njegove ljubljene matere Jere. Akademski pevski zbor mu je zapel Gallusovo: *Ecce quomodo moritur iustus* (Glej kako umira pravični). Nad grobom visi velik ključ z letnico 1712, izdelan v obrtni delavnici njegovega pradedca, na nagrobnem kamnu pa je izklesan napis: Človek kakor trava raste; ni ga bilo, ni ga spet.

Prav markantna osebnost in izreden pojav Loke v zadnjih letih bivše Avstrije je bil Jože KALAN, rojen pri Sv. Treh Kraljih nad Žirmi. Ko mu je

bilo 14 let, sta se z materjo naselila v Škofji Loki. Bil je že po naravi zelo nadarjen, saj je, komaj odrasel otroškim letom, že sestavljal razne igrače in praktične naprave ter se ukvarjal z raznovrstnimi poskusi in problemi tehnične narave. Pa tudi v duhovni svet se je poglobljal ter stalno nekaj tuhtal in razmišljal. Za časa prvega lastnika loške elektrarne Alojza Krenerja in še dolga leta potem, ko je prešla elektrarna v last novo ustanovljene delniške družbe, je opravljal pisarniške posle tega podjetja. V prostem času je mnogo zahajal v Narodno čitalnico, kjer je prizadevno pomagal knjižničarju in tajniku, tudi kadar sam ni bil izvoljen v društveni odbor. Stanoval je nazadnje v Dolenčevi hiši v Stari Loki in tam tudi umrl leta 1918. Posebno pozornost je zbujala njegova zelo značilna drža. Pogosto ga je bilo videti, kako je visoko zravnal, z glavo obrnjeno naravnost navzgor proti nebu, korakal po cesti v Loko. Ta njegova skoro bi rekli čudaška drža, je dala loškim razposajencem povod, da so mu dali vzdevek »Šternkuker«. Še bolj svojska pa je bila njegova duševna usmerjenost. Bil je zelo načita in široko razgledan in zanimalo so ga različne panoge človeškega znanja, predvsem pa zgodovina in razna modroslovna vprašanja. Najbolj se je navduševal nad uspehi in pridobitvami francoske revolucije ter nad idejami njenih glavnih predstavnikov jakobincev. Imena Danton, Diderot, Marat, Robespere in druga so mu bila sveta in nadvse vzvišena. V svoje ideje pogreznjen in stalno razmišljajoč fantast, je bil popoln in do dna prepričan, brezkompromisen svobodomislec, kakršni so bili tedaj v naših krajih redko sejani. Vedno je hodil brez klobuka, kar je bilo za tiste čase nekaj izrednega. Ločani so rekli, da je gologlav, ker je svobodomislec. Do ljudi drugačnega prepričanja je bil strpen in ni imel nikakih sovražnikov, ampak je užival splošen ugled. Od svojega prepričanja Jože Kalan ni popustil in tudi, ko je že zbolel, ni mogel nihče omajati njegove duševne zgradbe. Ko ga je obiskal duhovnik, da bi ga previdel, mu je Kalan rekel: »Zahvaljujem se vam za obisk, vaši želji pa žal ne morem ustreči. Dosleden hočem ostati samemu sebi, in kar sem bil vse življenje, to ostanem tudi do konca.«

Pokopan je bil na starološkem pokopališču. Pogrebni obred pa je opravil tedanji župan občine Stara Loka, Gašper Triler, vulgo Žejgelj. Verjetno je bil to prvi civilni pogreb v Loki.

Med originalne loške osebnosti starega kova spada tudi Tine Košir, vulgo Uršin Tine, dokaj premožen in ugleden meščan ob koncu minulega in v začetku sedanjega stoletja. Trgoval je na debelo s krušno, hruševo in rožičevo moko. Trgovina s krušno moko ni nič nenavadnega, trgovina s hruševo moko pa je malo znana trgovska veja. To pa je prišlo takole. Nekega dne vidi Tine v znani ljubljanski gostilni v cirilici pisan časopis. Zanimalo ga je, kaj bi to bilo in si od gostilničarja izprosi ta časopis na posodo. Brihten loški prijatelj mu je med drugim razvozljal tudi oglas bosanskega trgovca, ki prodaja suhe hruške. Tine takoj naroči večjo količino hrušk in zagotovi v pismu, da bo plačal »odmah«. Pošiljka je naglo sledila in tako je začel podjetni Tine novo vejo trgovine ter postal na ta način znan po vsej Sloveniji. Hruške so mu drobili v Pepetovem mlinu, in sicer s stopami, s kakršnimi so v tistih časih phali ječmen ter proso in tako izdelovali ješprenj ter proseno kašo. Tako zdrobljene hruške je še presejal in hruševa moka je bila gotova. To moko je prodajal Tine v razne kraje Slovenije, posebno veliko pa v Idrijo, kjer so jo uporabljali za potice, štruklje in druge sladice. Tudi šolarji smo bili navdušeni potrošniki hruševe moke in smo stalno oblegali njegovo skladišče, da bi na kak, bodisi pošten ali tudi malo nepošten način postali deležni te dobrote. Sicer pa moram reči, da dobrodušni

Tine ni bil nedostopen za naše želje. Na enak način je dajal mleti in je prodajal tudi rožičevo moko.

V tedanjih časih je bilo gostilniško življenje v mestu zelo razgibano. Medtem ko se je mladina izživljala v telovadnih društvih, so se priletni moški shajali ob večernih urah v gostilnah. Posamezne gostilne so imele več ali manj stalne večerne goste nekatere kar v kuhinji, ker je bilo tu najbolj domače. Med rednimi udeleženci večernih sestankov pri KRONI je bil tudi Tine. O teh sestankih je krožila naslednja anekdotica: Ob osmi uri zvečer je zazvonilo v farni cerkvi k svetemu Florjanu in tedaj so vsi molili k temu svetniku, da bi nas rešil večnega in časnega ognja. Tine pa je vedno prej odšel, pa ne zato, ker bi se bal moliti, ampak ker je bil močno plešast in se je bal odkriti.

Pristna loška korenina je bil Blaž Pokorn, vulgo Jesenkač, kovač po poklicu. Naziv Jesenkač so nosili že njegovi predniki in mora biti zelo starega izvora. V naslednjem pa bomo zaradi blagoglasja raje uporabljali njegovo pravo ime. Pozornost in občudovanje je zbujala njegova herkulska orjaška postava z zajetnim trebuhom. To orjaško postavo so še bolj poudarjali veliki, skrbno negovani in na obeh straneh v obliki svedra zviti brki. Visok je bil po ocenah ljudi, ki so ga še poznali, približno 2 metra, tehtal pa je nad 120 kg. Bil je spreten sekirni kovač, zato so ga zlasti kmetje vedno oblegali z naročili. Posebno naglo je izvršil naročilo, če mu je kmet prinesel priporočilo v obliki okusne kapljice. Njegova orjaška postava se seveda ni zadovoljila s kozarčkom, pač pa mu je žejo pogasila šele ustrezno večja količina pijače. Če je dobil steklenico takega okrepčila, se je kmet lahko zanesel, da bo delo naglo in brezhibno izvršeno.

Ustrezna njegovi postavi je bila tudi titanska moč tega velikana. Ko je leta 1908 ob šestdesetletnici vladanja cesarja Franca Jožefa šlo tudi nekaj Ločanov na Dunaj, ni manjkal v tej odpravi Blaž Pokorn in tako je bila Loka z njegovo prisotnostjo dostojno reprezentirana. Seveda so si Ločani tedaj ogledali razne zanimivosti Pratra in se ustavili med drugim tudi pri neki napravi, ki je samodelno pokazala, s kakšno silo lahko človek udari. S težkim kladivom so udarili po železni plošči in posebni mehanizem je pokazal na priključeni tabeli, koliko je znašala sila udarca. Ko je Blaž udaril s kladivom po železni plošči, je kazalec tako bliskovito in visoko šinil navzgor, da se je poleg stoječi uslužbenec kar prestrašil in ni dovolil, da bi Pokorn poskus ponovil, ker se je bal, da bi se naprava pokvarila.

Kljub svojemu orjaškemu videzu je bil Blaž Pokorn po svoje rahločuten in dovzeten tudi za strašljive vtise. Ko se je v Pratru usedel v Riesenrad in se je kolo začelo vrteti, ga je to tako preplašilo, da si je zakril oči in od razgleda po Dunaju ni imel nikakega vtisa.

V veliki lipi, poleg svoje kovačije (fužine), si je med vejami postavil mizo in klopi okoli nje.

Povodenj leta 1922 mu je odnesla jez pri fužini in ga gospodarsko uničila, kar ga je tako potrlo, da je od samega žalovanja začel hirati in umrl leta 1923, star šele 57 let.*

Med znamenite Ločane, tako Mestnce kot Prfarce, ne štejem samo raznih učenih veljakov in uglednih ljudi, ampak tudi preproste, pa vendar po značaju

* Tri leta po Blaževi smrti (1926) je povodenj uničila še fužino; voda jo je popolnoma poplavila in dvignila vso streho z opeko vred ter jo odnesla do Godešča; tam je streha nasedla na bregu in so čez nekaj dni pobrali opeko.

spoštovanja vredne ali po temperamentu izrazite ljudi, ki sem jih cenil. Tak izrazit značaj je bil npr. moj sosed in prijatelj Joštov Peter, posestnik v Moškrinu. Ko sem prišel o božiču na počitnice — ob velikih počitnicah zaradi poljskega dela ni bilo časa — sem šel vedno k njemu v vas in navezali smo dolge, zanimive pogovore iz različnih tem človeškega dejanja in nehanja. Tudi njegova žena je bila duševno zelo razborita in široko razgledana, tako da sem se od nje naučil marsikatero življenjsko modrost.

Od nje sem med drugim slišal tudi več pogovorov, npr. tele:

1. Prevzetnost ga na nago zadnjico posadi.
2. Če le malo bolj gost sok lahko skuha, pa je že prevzetna.
3. Rajnca po hiš' tanca. (Če se vdovec znova poroči, se rado zgodi, da svoji drugi ženi pogosto pripoveduje, kako je ranjka žena znala to ali ono boljje storiti.)
4. Šiba novo mašo poje. (Mehkužna vzgoja ne velja nič, le stroga vzgoja pripomore otroku, da iz njega kaj postane.)
5. Na svetu ni nič ostalega (nič ne ostane), ampak samo to, kar je prištedenega (kar se prihrani — prištedi).

Peter in njegova žena sta rada in veliko brala. Ko je izhajala v Domoljubu Haggardova povest Salomonovi rudniki, se nista mogla načuditi zapletenim fantastičnim zgodbam in čudovitosti romantičnih krajev. Seveda sta imela te zgodbe in opise za golo zgodovinsko resnico in samo v tem smo se razhajali, ker sem jaz trdil, da je to le povest, ki ima sicer zgodovinsko ozadje, fabula (zgodba) sama pa da je le plod pesniške domišljije. Pozneje sem spoznal, da je bilo to naziranje Petra in njegove žene o resničnosti zgodb v leposlovnih povestih ostanek romantike, ki je izginjala, ko ljudstvo ni več verjelo v bajke in pripovedke. V povestih je narod pač imel nadomestilo za vraže in pripovedke. Pozneje sem tudi doumel, da sem v svojem mladostnem in nezrelem prečenjanju svoje šolske izobrazbe, prikrajšal Petra in njegovo ženo za lep kos iluzij, ki sta jih črpala iz raznih povesti. Vendar je Peter ohranil še nekaj spominov na bajke iz starih časov in tako me je nekoč, ko sem bil v šestem razredu gimnazije, vprašal: A drugo leto se boš pa učil točo delati. Pri tem pa se je Peter nasmehnil in s tem poudaril, da ne misli resno.

V gozdu nad Brezovcem, malo pod Cavrnom so Virčani (prebivalci Virloga), ki so imeli tam gozdne parcele, v katerih so kosili steljo, več let opazovali starega gada, ki je zjutraj prihajal na travo pit roso. Peter, moj stric in jaz smo se dogovorili, da bomo zjutraj gada ustrelili. Peter je namreč imel staro puško, ki jo je bilo treba spredaj basati. Ta gad je imel svoje bivališče na sončni legi v majhni skalnati melini. To melino smo si natanko ogledali in lepo jesensko nedeljo popoldne smo se odpravili na strel. Bilo je v prijetnem mešanem gozdu, kjer je poleg borovcev, smrek, gabrov in bukev raslo še več vrst drugega drevja in grmovja, kar je napravljalo gozd zelo zanimiv in mikaven. Zlasti je bilo več nagojev z velikimi, svetlorumenimi metuljastimi cveti, združenimi v mnogocvetne viseče grozde, dalje so bile nešplje, maklen, glog, krhlika, živo belocvetoči srobot, brogovita itd. Gozdarski strokovnjaki prištevajo imenovana drevesa in grme sicer gozdnemu plevelu, vendar nekatere teh lahko tudi koristno uporabljamo. Tako npr. služi nagojev les za kolarske izdelke; maklenove šibe pa so najpripravnejši material za špilje pri klobasah. Nešplja rodi hruškam podobne, nekoliko trpke plodove, ki jih jeseni prodajajo celo na ljubljanskem trgu. Nekoliko više nad gadovo melino smo ugledali lepo raslo, kakih 8 m visoko moko ali mokovec (*sorbus aria*), ki je sorodna jerebiki (*sorbus*

aucuparia). Moka ima zgoraj gladke, temnozeleno liste, ki so spodaj beli, rahlo kuštrasti. To redko drevo ima mehak les, ki je zelo uporaben za razne rezbarije, npr. za žlice.

Po tej kratki ekskurziji v svet gozdne botanike smo pristopili k našemu poglavitnemu cilju. Ko je Peter nabasal puško s šibrami, smo se tiho in oprezno približali h gadovi melini. Peter kot odsluženi vojaški rezervist in spreten strelec, je ustrelil, midva s stricem sva opazovala učinek. Počil je strel in gad je smuknil iz meline. Tak je bil uspeh naše prve gadjе ekspedicije. Dvakrat smo še streljali gada, vendar se ni več pokazal, tako da nismo vedeli, ali je bil ubit oziroma ranjen ali se je le preplašil in se preselil kam drugam. Pravzaprav pa ne vem, če je bilo to naše početje potrebno in pametno, tem bolj, ker se ne ve, če je ta gad koga pičil in je bil morda nedolžen. Če bi bili vprašali profesorja dr. Alfreda Šerka, bi našega ravnanja najbrž ne bil odobral. Med Slovenci je poleg Šerka še več prijateljev narave, ki trdijo, da je pretirano pokončavanje gadov nepotrebno in nesmiselno. Tak zagovornik gadov je bil tudi župnik Simon Robič, znamenit prirodopisec-amater, ki je zapustil gimnaziji v Kranju lepo, obširno zbirko hroščev. Finžgar pripoveduje v svojih spominih Leta mojega popotovanja, da sta prišla skupaj z Robičem v Cojzovo kočo na Grintavcu, da bi se odpočila in okrepcala. V koči, ki je bila nabito polna, pa nista mogla dobiti kotička, da bi se usedla. Nekaj časa gledata in iščeta, pa nihče se ni zmenil, da bi se malo umaknil. Nazadnje izvleče Robič iz žepa pest gadov in jih trešči na mizo. Nenadoma je bilo pri mizi dosti prostora. Strah pa je bil odveč, kajti Robič je bil vsem gadom izruval zobe, takoj ko jih je bil ujel.

V letih pred prvo svetovno vojno, ko je obstajala in delovala stara loterija, je bilo podobno kot drugod po Sloveniji tudi v Loki in okolici zelo veliko ljudi, ki so stavili v loterijo. To je bila posebna kategorija večinoma starejših ljudi, obeh spolov in različnih poklicev, od revnih do premožnih, ki so si s to vrsto hazardne igre skušali izboljšati svoj materialni položaj. Te stare, morda bi lahko rekli, klasične loterije, ne smemo zamenjati z današnjo razredno loterijo. Loteristi so se med seboj dobro poznali, se pogosto shajali in so tvorili nekako tovarišijo in interesno skupnost. Zelo zanimivo in kratkočasno je bilo poslušati njihove razgovore. Mnogi so bili pravi originali. Mladina se za to vrsto duševnega športa ni zanimala.

Igralec - loterist je lahko izmed številok 1 do 90 izbral 2 ali 3 ali 5 številok, ki jih je prijavil v loterijski pisarni. Če je prijavil 2 številki, je moral plačati 5 krajcarjev (1 groš); če je prijavil 3 številke, pa 10 krajcarjev. Če je zadel obe prijavljeni številki ali dve od treh, je dobil ambo in dobitek je znašal 6 kron. Če je zadel 3 številke, pa je dobil terno; dobitek je tedaj znašal 100 kron ali nekaj več. Lahko pa je loterist plačal ob prijavi tudi dvakratni ali trikratni minimalni znesek in je bil potem dobitek ustrezno večji. Tudi je bilo mogoče prijaviti 5 številok. V teh primerih, ki pa so bili redki, je znašal dobitok 3000 do 5000 kron. Za naše kraje sta bili odločilni dve direkciji, in sicer v Trstu ter v Gradcu. Izidi žrebanja so bili objavljeni z rdečimi številkami na pročelju hiše, kjer je bila krajevna pisarna loterije. Ta je bila nekaj časa v Mlejnikovi hiši, to je Mestni trg št. 10, pozneje pa v hiši, kjer je danes sedež turističnega urada, poleg trgovine »ALPINA«, oboje na Mestnem trgu. Loteristi so stavili večinoma na podlagi sanj. Iz raznih predmetov, ki so jih videli v sanjah, so sklepali, katere številke bodo izžrebane. Pri tem so jim bile v pomoč razne sanjske knjige. Ena takih sanjskih knjig, ki sem jih videl, je imela naslov:

Sanjske bukve, sestavljene iz najboljših egiptovskih virov. Izraz egiptovski viri je menda namigaval na samega Egiptovskega Jožefa. V sanjskih bukvah, k posameznim predmetom oz. dogodkom, videnim v sanjah, niso bile navedene samo številke, ki bodo po vsej verjetnosti izžrebane, ampak tudi dogodki, ki jih te sanje človeku napovedujejo.

Nekaj primerov: Berač biti: premoženje se ti bo povečalo. Berač, videti ga: skrbi se ti obetajo. Klobuk najti: Srečal boš pozabljeno ljubljeno bitje. Pijanec, videti ga: Postal boš požrešen. Konj, videti ga: Čaka te srečnejša bodočnost.

Navdušen loterist mi je pripovedoval naslednje doživetje: V noči od 23. na 24. april (god sv. Jurija) se mu je sanjalo, da je videl priti iz gostilne v Stari Loki, hišna št. 37, loškega sodnika, s katerim je spregovoril nekaj besed. Ko se je zbudil, si je takoj mislil, da bo stavil naslednje številke: 24, 63 (starost sodnika) in 37. Vendar je te sanje v nekaj dneh pozabil, in ni stavil. Pa ravno te številke so bile naslednji teden izžrebane.

Rekli smo, da je loterija izenačevala ljudi raznih slojev in jih družila v prijateljske interesne skupine. To naj ponazorimo samo en primer. Navdušena loteristka je bila med drugimi tudi stara Krevsovka Marija Kalan. Imela je tri sinove in hčer Urško, poznejšo gospodinjo gostilne »Šipka pas«. Ker je zgodaj ovdovela, je potem s pomočjo sina Franca s spretno roko vodila obsežno gospodarstvo, obstoječe iz mlina, žage in precej obsežne kmetije. V letih 1902 do 1904 je Marija Kalan predelala stari mlin na kamne v valjčni mlin.

Ta ugledna gospodinja je bila zelo dobrosrčna žena, in je radodarno podpirala razne reveže, ravnajoč se vedno po pravilu: naj ne ve leвица, kar da desnica. V njeni hiši je redno posedal in prejemal hrano tudi berač Žbalec, ki je bil prav tako strasten loterist. Krevsovka in Žbalec sta imela dolge pogovore o številkah, ki bi jih kazalo staviti. Ljudje, ki so dobro poznali razmere v Krevsovi hiši, so trdili, da je vladalo med njima pravo tovariško razmerje, ki ga razlika v socialnem položaju ni motila.

Nova Jugoslavija je leta 1941 to loterijo odpravila in jo nadomestila z državno razredno loterijo.

V časih, pred prvo svetovno vojno in tudi še potem, so bili v Loki najbolj ugleden sloj prebivalstva brez dvoma mesarji, in to predvsem zaradi njihove imovitosti. Po svojem zunanem videzu pa je med njimi prednjačil JANEZ HAFNER. Iz svojih deških let se ga spominjam, kako sem ga videl sloneti pri oknu mesnice pri Kapucinskem mostu. Kadar sem šel mimo mesnice, je tam slonel, vedno na istem mestu in v natančno isti drži, tako da je bilo videti, kakor bi ga bil upodobil kipar. Mesarski poklic tega človeka je zgovorno izdajala njegova vnanjost. Bil je namreč izredno debel. Ločani so to dejstvo razlagali s trditvijo, da je pojedel za zajtrk 12 jajc. Prav tako zanimiv kakor on sam, je bil tudi njegov pomočnik. Kakor je bil namreč gospodar zelo debel, tako je bil njegov pomočnik zelo zaspan. O njem je šel glas, da je zadremal medtem, ko je pobijal žival. Ko je dvignil sekiro in do trenutka, ko je padla sekira na glavo živali, je že zaspal. Tak je bil namreč ljudski glas o gospodarju kakor tudi o njegovem pomočniku.

V tistih časih je bila mesarska obrt zelo donosna, gotovo najbolj izmed vseh obrti. Saj je imel mesar nešteto prilik, da je mogel kmetov položaj obrniti sebi v prid, npr. če se je žival ponesrečila ali če je zbolela, ali če je bil kmet v gmotni stiski itd. Značilen je tale dogodek. Pri revnem kmetu v Pevnu je kupoval loški mesar telico. Ko si jo ogleda in temeljito pretiplje, pravi gospodinji: »Dobro, v petek jo pa kar dol priženi.« To naročilo, naj jo v petek kar dol pri-

žene, še večkrat ponovi, ne da bi vprašal za ceno. Nazadnje pa le reče gospodinja: »Ja, po čem pa bo?« »Glej jo kozo,« odvrne mesar, »na Križni gori sem kupil tri telice, pa ni nobeden vprašal, po čem bo.«

Niso pa v taki blaginji živeli drugi obrtniki, zlasti ne tisti, ki so bili odvisni od zasebnega podjetnika, npr. zidarji. Še ga imam pred očmi zidarja Ludvika Zlatoperja, ki je bil prišel iz Cerkna ter se naselil v Loki in stanoval nazadnje v Klobovsovi ulici št. 5.

Imel je številno družino in se skromno, a pošteno preživljal. Z enim njegovih sinov sva hodila skupaj v ljudsko šolo. Najini družini sta živeli v tesnih prijateljskih stikih. Kakor bi bilo danes, ga slišim, kako je ves v ognju razvijal svoje misli in v cerkljansko-tolminskem narečju trdo izgovarjal besede: »Dobro me poslušajte in zapomnite si, kaj vam rečem. Če ne bomo dočakali mi, bodo pa naši otroci, ko bo prišel 'folk' do spoznanja, pa do prepričanja, pa do 'regirnge'.« — Tako je govoril Ludvik Zlatoper leta 1907, vendar izpolnitve svojih napovedi ni dočakal, ker je umrl leta 1911.

O p o m b e

1 Prim. članek o prof. Jesenku v Loških razgledih VII, 1960, str. 152. — 2 Pisma so objavljena v Zbranem delu Josipa Stritarja, 10. knjiga, 1957, str. 349—412. — 3 Mišljena je tudi Milanova mama. — 4 Nemški izraz Bodenkultur prevajam z »zemljedelstvo«. Tomšičev nemško-slovenski slovar ima za to izraz »poljedelstvo«, vendar je ta izraz mnogo preozek, saj na tej šoli ne poučujejo samo o poljedelstvu, temveč tudi o gozdarstvu in kulturni tehniki. Zato so v slovenski strokovni literaturi pred prvo svetovno vojno splošno uporabljali izraza zemljedelstvo in zemljedelska visoka šola.